ARTIKELEN GEMEENTENIEUWS VAN SZW, 2026-4

1. Meldpunt vermoedens misbruik en/of oneigenlijk gebruik van bijstand

De Minister van Werk en Participatie heeft in het tweeminutendebat Participatiewet op 24 maart 2026 een toezegging gedaan aan de heer Ceulemans (JA21). De heer Ceulemans vroeg of de minister bij gemeenten kan benadrukken dat voor inwoners de mogelijkheid bestaat, en ook blijft bestaan, om vermoeden van bijstandsfraude te melden.

De minister heeft daarop aangegeven dat hij bij gemeenten zal benadrukken dat inwoners de mogelijkheid dienen te houden om vermoedens van bijstandsfraude te melden. Het ligt voor de hand dat de gemeenten bereikbaar zijn voor hun inwoners voor alle soorten van zorgen en meldingen. Het is daarbij aan gemeenten om dit proces op een zorgvuldige en toegankelijke wijze vorm te geven.

Bijstandsbeleid draait om een balans: aan de ene kant het bieden van ondersteuning en begeleiding naar werk en zelfredzaamheid, aan de andere kant een effectieve handhaving om misbruik en/of oneigenlijk gebruik te voorkomen. Beide kanten zijn onmisbaar voor een robuust en rechtvaardig stelsel.

2. Handreiking gemeenten voor inrichten betere dienstverlening aan jongeren na afwijzing Wajong

Onderzoeks- en adviesbureau Significant heeft in opdracht van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW) en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) een handreiking opgesteld. Deze is bedoeld om gemeenten te ondersteunen bij het bieden van passende dienstverlening aan een specifieke groep jongeren. Het gaat om jongeren die zijn afgewezen voor de Wajong-uitkering, maar bij wie niet is uitgesloten dat hun arbeidsvermogen zich in de toekomst nog ontwikkelt.

Vanaf 2027 stelt het Rijk structureel middelen beschikbaar (opbouwend van €4,2 miljoen in 2027 tot €29,3 miljoen vanaf 2033) voor 35 centrumgemeenten. Zij kunnen deze middelen inzetten om dienstverlening vorm te geven die aansluit bij lokale behoeften en bestaande samenwerkingsstructuren. Hierover is ook eerder bericht in SZW-gemeentenieuws 2026-2. De handreiking richt zich op beleidsadviseurs, uitvoeringsprofessionals en regionale organisaties die betrokken zijn bij de begeleiding van deze doelgroep. De handreiking is opgesteld met inbreng van gemeenten, UWV en ervaringsdeskundige jongeren.

Doelgroep en belang van dienstverlening
De doelgroep bestaat uit jongeren bij wie UWV heeft vastgesteld dat zij momenteel geen arbeidsvermogen hebben, maar bij wie de ontwikkeling hiervan in de toekomst niet is uitgesloten. Deze jongeren hebben vaak complexe problematiek op meerdere leefgebieden, zoals mentale klachten, schulden, een instabiele thuissituatie of sociale isolatie. De dienstverlening is gericht op het vergroten van de mogelijkheden voor jongeren om zich stapsgewijs te ontwikkelen via zogenaamde ontwikkel- & voorschakeltrajecten. Dan kan het gaan om het versterken van participatie, zelfredzaamheid, vaardigheden en toekomstperspectief, met als doel om jongeren te begeleiden naar maatschappelijke participatie of (duurzaam) werk afhankelijk van hun individuele mogelijkheden. Een deel van deze jongeren is al bekend bij gemeenten via bestaande voorzieningen vanuit de Participatiewet of Wet Maatschappelijke Ondersteuning. Niet iedereen is echter in beeld op het moment van afwijzing. Indien de jongere toestemming geeft deelt UWV zijn gegevens vervolgens met de gemeente.

Gemeenten aan zet: organisatie en uitvoering
Centrum-, woongemeenten en andere uitvoerende organisaties kunnen de dienstverlening op verschillende manieren organiseren. Welke taken welke partij uitvoert, hangt af van de keuzes die gemeenten binnen de arbeidsmarktregio gezamenlijk maken. Elke aanpak heeft voor- en nadelen, maar centraal staan toegankelijkheid, passende ondersteuning en aansluiting bij bestaande structuren (zoals de Wet van school naar duurzaam werk of de hervorming van de arbeidsmarktinfrastructuur).

Goede voorbeelden en monitoring
In de handreiking lichten we diverse goede voorbeelden uit ter inspiratie. Om deze dienstverlening op termijn goed te kunnen evalueren, is het belangrijk om vanaf de start zicht te krijgen op welke afgewezen Wajongers gebruikmaken van de dienstverlening, welke ondersteuning gemeenten inzetten en wat dit oplevert.

3. Overdracht afgewezen Wajong-aanvragers naar gemeenten

Als UWV een Wajong-aanvraag afwijst, bestaat het risico dat jongeren tussen wal en schip raken terwijl ze wel ondersteuning nodig hebben. Om dit te voorkomen, deelt UWV vanaf 1 oktober 2026 de contactgegevens van de betrokkenen met de gemeente. De gemeente kan vervolgens proactief met de jongere contact opnemen om hulp te bieden op het gebied van werk, inkomen, opleiding en meedoen in de samenleving.

Ongeveer 52% van alle aanvragen om een Wajong-uitkering wordt afgewezen. Hier is een sociaal medische beoordeling aan vooraf gegaan. Wanneer een Wajong-aanvraag van een jongere wordt afgewezen, verdwijnt een deel van hen na de leerplicht uit beeld bij de overheid. Ze melden zich vaak niet bij de gemeente, omdat ze weinig vertrouwen hebben in instanties of over onvoldoende doenvermogen beschikken. Uit een pilot van UWV blijkt dat ongeveer 30% van deze groep onbekend is bij gemeenten. Het gaat landelijk om ongeveer 1.700 jongeren op jaarbasis. Omdat deze jongeren doorgaans extra ondersteuning nodig hebben, kloppen ze op een later moment alsnog aan bij de overheid. Tegen die tijd is er veel waardevolle tijd verloren gegaan. Dit verkleint de kans op herstel of ontwikkeling van hun arbeidsvermogen en werk, en vergroot de risico's op gezondheidsproblemen, schulden, verslaving of criminaliteit. Het is daarom belangrijk om hen zo snel mogelijk financiële zekerheid te bieden voor hun levensonderhoud. Het gaat om jongeren bij wie de aanvraag voor een Wajong-uitkering is afgewezen omdat zij arbeidsvermogen hebben of omdat zij geen arbeidsvermogen hebben, maar UWV niet kan uitsluiten dat hun arbeidsvermogen zich in de toekomst nog kan ontwikkelen. Het betreft dus een grotere groep afgewezen Wajong-aanvragers dan de groep voor wie gemeenten vanaf 2027 extra gelden ontvangen voor het inrichten van een betere dienstverlening. Die dienstverlening richt zich alleen op de groep die geen arbeidsvermogen heeft maar dat mogelijk in de toekomst nog kan ontwikkelen.

UWV draagt een jongere met afgewezen Wajong-aanvraag alleen over naar de gemeente als deze geen inkomensondersteuning van UWV of de gemeente ontvangt. Voorwaarde is dat de jongere aan UWV expliciete schriftelijke toestemming heeft gegeven voor het delen van zijn of haar gegevens. Als dat het geval is, draagt UWV vanaf 1 oktober per brief de naam, het telefoonnummer en het e-mailadres over aan de gemeente. Om dit goed te laten verlopen is het gewenst dat gemeenten hieraan medewerking verlenen door adres en contactpersoon/afdeling aan UWV door te geven waar UWV de brieven naar toe kan sturen.

Dankzij deze gerichte samenwerking tussen het UWV en gemeenten raken jongeren na een afwijzing niet buiten beeld en krijgen zij tijdig de ondersteuning die ze nodig hebben.

4. Handreiking kinderopvangtoeslag en de Participatiewet

Bijstandsuitkering en kinderopvang
Voor ouders met jonge kinderen is kinderopvang van groot belang om te kunnen werken of om te kunnen re-integreren naar werk. In de Wet Kinderopvang is vastgelegd welke ouders aanspraak kunnen maken op kinderopvangtoeslag (KOT). Ook ouders met een bijstandsuitkering kunnen recht hebben op KOT als de gemeente hen ondersteunt met voorzieningen die (uiteindelijk) gericht zijn op re-integratie en werk. Dit kan zijn:

- een traject direct naar werk; of
- een re-integratietraject gericht op werk; of
- maatschappelijke participatie niet direct, maar wel op termijn gericht op werk.

Uit onderzoek van Significant APE blijkt dat gemeenten de wet- en regelgeving rondom de KOT in het kader van de Participatiewet als complex ervaren. Stimulansz heeft in opdracht van het ministerie van SZW en in samenwerking met VNG, BIDN, Dienst Toeslagen en diverse gemeenten een handreiking opgesteld die inzicht geeft in de relatie tussen de re-integratie-trajecten en -voorzieningen in de Participatiewet en het recht op KOT en de systematiek die daarbij hoort.

Juiste en tijdige registratie van belang
Heeft de gemeente vastgesteld dat inzet van een bepaalde voorziening bijdraagt aan de ontwikkeling van de inwoner en (uiteindelijk) gericht is op re-integratie en arbeidsinschakeling? Dan is juiste en tijdige registratie van het doel van de inzet van de voorziening (re-integratie) en de bijbehorende code(s) in het Digitaal Klantdossier van belang. Alleen dan komt het juiste signaal op tijd bij Dienst Toeslagen terecht, op basis waarvan deze KOT kan worden verstrekt.

Opletten bij inzet vrijwilligerswerk en coaching naar werk of naar participatie
Bij de meeste voorzieningen is het helder of daar wel of geen KOT voor wordt verstrekt. Bij het inzetten van *vrijwilligerswerk* en *coaching naar werk en participatie* moet de gemeente een bewuste afweging maken: gebeurt dit in het kader van (maatschappelijke) participatie niet gericht op werk, of als begin van een re-integratietraject? In dat laatste geval kunnen deze twee voorzieningen ook recht op KOT geven.

Belangrijke rol gemeenten bij vaststellen recht op kinderopvangtoeslag
Dienst Toeslagen beoordeelt of een ouder recht heeft op KOT. De dienst controleert of de ouder aan de daarvoor geldende voorwaarden voldoet. Voor de beoordeling van trajecten die gericht zijn op re-integratie en arbeidsinschakeling sluit Dienst Toeslagen aan bij de vaststelling en registratie door de gemeente. Daarom benadrukken we hier het belang van een juiste en zorgvuldige registratie door de gemeente.

5. Kinderopvangtoeslag voor alle onderdelen van de inburgering

Sinds 7 juli 2026 kunnen inburgeringsplichtige ouders voor alle verplichte activiteiten binnen de inburgering kinderopvangtoeslag aanvragen. Voorheen vielen drie verplichte onderdelen hierbuiten. Dat waren de Module Arbeidsmarkt en Participatie (MAP), het Participatieverklaringstraject (PVT) en de participatie-uren in de Zelfredzaamheidsroute.

Het kan zijn dat inburgeringsplichtigen de vraag krijgen bewijs aan te leveren waaruit blijkt dat zij eerdergenoemde onderdelen volgen. Hiervoor is een verklaring van de betreffende gemeente nodig. Wat er in die verklaring moet staan, vindt u onder vraag 7 in de Q&A over kinderopvangtoeslag op de website van Divosa.

Wetsvoorstel
Ouders die de toeslag willen aanvragen, moeten ook aan de overige voorwaarden voor het krijgen van de kinderopvangtoeslag voldoen. De wijziging is onderdeel van het wetsvoorstel 'verbetering kinderopvangtoeslag'. Het inwerkingtredingsbesluit is op 2 september gepubliceerd. Gemeenten mogen op deze wijziging in de uitvoering vooruitlopen.

Meer informatie
Meer informatie is te vinden op de website van Dienst Toeslagen en DUO.

6. Meer bewoners in NPLV-gebieden krijgen eerder hulp en ondersteuning

Met de Specifieke Uitkering (SPUK) Kansrijke Wijk ondersteunt het Rijk 20 kwetsbare gebieden van het Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid (NPLV) om de leefbaarheid te verbeteren. Met de interventies van deze regeling krijgen meer bewoners eerder hulp en ondersteuning. Vooral inwoners die eerder moeilijk werden bereikt, komen beter in beeld. Zo ontvingen ongeveer 5.000 inwoners uit NPLV-gebieden begeleiding richting participatie of re-integratie. Dat blijkt uit de Monitor Specifieke Uitkering (SPUK) Kansrijke Wijk 2023-2025. De monitor is opgesteld door Movisie en het Verwey-Jonker Instituut onder de vlag van kennisplatform WijkWijzer.

Versterken leefbaarheid en veiligheid
In de NPLV-gebieden stapelen problemen op het gebied van onderwijs, armoede, gezondheid, wonen en veiligheid zich op. De lokale allianties willen door een samenhangende aanpak een nieuwe generatie betere kansen bieden.

Voor de eerste ronde van deze regeling (2023-2025) stelden de ministeries van VRO, SZW, OCW en VWS gezamenlijk €256 miljoen beschikbaar. De middelen werden ingezet voor de preventie van armoede en schulden, het versterken van veerkracht en weerbaarheid, re-integratie, school en omgeving, de ontwikkeling van het jonge kind, een gezonde leefomgeving en

programmaondersteuning. Daarnaast waren er middelen voor domeinoverstijgende aanpakken beschikbaar.

Re-integratie en preventie armoede en schulden
In totaal ontvingen ongeveer 5.000 inwoners uit NPLV-gebieden begeleiding richting participatie of re-integratie. Ook werden er circa 300 opstap- of instapbanen gerealiseerd en nog eens 77 buurtbanen. Deze interventies werden mede bekostigd vanuit de SPUK Kansrijke Wijk, naast de reguliere inzet. Binnen het thema Preventie armoede en schulden zijn er onder andere financiële educatieve activiteiten georganiseerd voor 2.700 kinderen en jongeren. Om inwoners met financiële zorgen te ondersteunen wordt ook ingezet op informele hulp, zoals sleutelpersonen in Amsterdam ZuidOost en Tilburg NoordWest. Verschillende NPLV-gebieden combineren re-integratie met een bredere aanpak gericht op duurzame deelname aan onderwijs en werk en meedoen.

Nabijheid en maatwerk
Uit de monitor blijkt dat nabijheid en maatwerk bijdragen aan positieve resultaten. Aanwezig zijn in de wijk en persoonlijke aandacht maken het verschil. Dat geldt vooral als meerdere problemen in samenhang worden aangepakt en interventies ook de sociale verbondenheid versterken. Bewoners betrekken bij vrijwilligerswerk of initiatieven in de wijk vergroot de maatschappelijke participatie en werkt beschermend tegen armoede, schooluitval en overlast.

7. De kostendelersnorm in de Participatiewet bij wooncoöperaties

Het ministerie van SZW en van VRO willen de toepassing van de kostendelersnorm voor wooncoöperaties en andere collectieve woonvormen verduidelijken, op verzoek van de Tweede Kamer (motie Grinwis c.s.).

Wanneer geldt de kostendelersnorm in de Participatiewet?
De kostendelersnorm geldt wanneer een kostendelende medebewoner in dezelfde woning als de belanghebbende zijn hoofdverblijf heeft. Niet alle huisgenoten tellen als kostendelende medebewoner mee voor de kostendelersnorm. Uitzonderingen hierop zijn:

- Jongeren tot 27 jaar.
- Personen met hoofdverblijf in dezelfde woning als de belanghebbende die een schriftelijke overeenkomst met de belanghebbende hebben, waarbij een commerciële prijs is overeengekomen (als (onder)verhuurders, (onder)huurders, kostgevers of kostgangers). Deze persoon mag geen bloed- of aanverwant in de eerste of tweede graad zijn.
- Een persoon die in dezelfde woning als belanghebbende zijn hoofdverblijf heeft en die, net als de belanghebbende, op basis van een eigen schriftelijke overeenkomst met dezelfde derde een commerciële prijs betaalt. Het gaat bijvoorbeeld om twee kamerhuurders die ieder een afzonderlijke huurovereenkomst met dezelfde verhuurder hebben.
- Studenten die een opleiding volgen die recht kan geven op studiefinanciering of tegemoetkoming studiekosten, of die een Beroeps Begeleidende Leerweg volgen (BBL-studenten).
- Mantelzorgontvangers en -verleners die tijdelijk inwonen in verband met een intensieve zorgbehoefte.

Voor gehuwden en/of daaraan gelijkgestelden is sprake van een gezamenlijke huishouding en is de gehuwdennorm van toepassing. Het inkomen en het vermogen van beide partners tellen mee voor het recht op bijstand.

Wat betekent dit voor wooncoöperaties?
Bij wooncoöperaties en ook andere collectieve woonvormen voeren bewoners een eigen huishouden en huren zij van de vereniging waar ze zelf lid van zijn, of van de woningcorporatie. Vaak delen bewoners verschillende voorzieningen op hetzelfde adres. Bewoners van een wooncoöperatie kunnen in geringe mate kostendelen.

Als er sprake is van onzelfstandige woningen in een gezamenlijk pand waarbij de woningen op basis van een schriftelijke overeenkomst aan iedere bewoner worden verhuurd en sprake is van

een commercieel huurcontract, dan geldt de uitzondering van de kostendelersnorm. Bewoners van de verschillende onzelfstandige eenheden kunnen bij de gemeente aangeven dat zij geen kostendelers zijn en dat de gemeente de kostendelersnorm niet hoeft toe te passen. Het is aan de bewoner om aan te tonen of er sprake is van een zakelijke huurrelatie en commerciële huurprijs. De gemeente beoordeelt dit aan de hand van de contracten, de hoogte van de prijs en betalingsbewijzen.

Toelichting
Er moet sprake zijn van een commerciële huurprijs; de prijs moet in verhouding staan tot de geleverde prestaties en datgene wat in het commerciële verkeer gebruikelijk is. Dit veronderstelt tevens periodieke aanpassing (indexatie) van de huurprijs. Het bestaan van de overeenkomst en de commerciële prijs moeten woningdelers aan de hand van schriftelijke stukken kunnen aantonen. De betrokkene moet ook betalingsbewijzen kunnen overleggen.

Voor deze uitzondering op de kostendelersnorm is van belang dat de verhuurder op basis van een individuele schriftelijke overeenkomst met iedere bewoner afzonderlijk afspraken maakt over het betalen van een commercieel aan te merken huurprijs. Het gaat er daarbij om dat sprake is van zelfstandige rechtspositie van een bewoner ten opzichte van de verhuurder, die niet verbonden is met die van een andere bewoner. Indien sprake is van een individueel contract maar bewoners gezamenlijk één huurprijs opbrengen (met als gevolg dat het deel van elk van hen onder het niveau van een commerciële prijs zakt), voldoen de bewoners niet meer aan de criteria voor de commerciële relatie. In dat geval geldt de kostendelersnorm.

Dit geldt ook voor gereguleerde verhuur bij een woningcorporatie of wooncoöperatie, zolang de verhuurder daar een voor die sector gebruikelijke huur voor rekent. Die kan dus ook lager zijn dan de maximale huur volgens het puntenstelsel of conform passend toewijzen. Bij wooncoöperaties die al langer bestaan zal de huurprijs veelal laag liggen. Bovendien komen wooncoöperaties niet veel voor, dus kan het lastig zijn om vast te stellen wat gebruikelijk is. Gemeenten kunnen in dit soort individuele gevallen – indien bewoners wel aan de voorwaarden voor de uitzondering voldoen – de kostendelersnorm buiten beschouwing laten.

8. Verlenging niet toepassen kostendelersnorm door gemeenten bij opvang Oekraïense ontheemden door bijstandsgerechtigden tot en met 4 maart 2028

De Russische invasie in Oekraïne is nog niet voorbij. Daarom heeft de Raad van de Europese Unie de tijdelijke bescherming op grond van de Richtlijn tijdelijke bescherming (RTB) met een jaar verlengd tot en met 4 maart 2028.

Met deze verlenging van de tijdelijke bescherming vraagt de Minister van Werk en Participatie gemeenten de kostendelersnorm niet toe te passen wanneer bijstandsgerechtigden tijdelijk Oekraïense ontheemden opvangen. Dit beleid was reeds van toepassing onder de tijdelijke bescherming. We vragen hier nu opnieuw aandacht voor vanwege de verlenging van de Europese tijdelijke bescherming tot en met 4 maart 2028.

9. Noodfonds Energie opent op 4 januari 2027

Op 4 januari 2027 opent het Noodfonds Energie. Het kabinet heeft hiervoor 193 miljoen euro gereserveerd. Het klantcontactcentrum opent per 1 december om vragen van aanvragers te beantwoorden. Het Noodfonds Energie is bedoeld om huishoudens met een laag inkomen en een hoge energierekening financieel te ondersteunen. De verwachting is dat het Noodfonds Energie een half miljoen huishoudens kan ondersteunen met een gemiddeld bedrag van 360 euro (afhankelijk van inkomen en energiequote). Het Noodfonds Energie wordt opnieuw uitgevoerd door Stichting TNE. Alle laatste informatie over het Noodfonds Energie is te vinden op www.noodfondsenergie.nl.

Op een aantal punten is het Noodfonds Energie anders dan voorgaande jaren:
- Er is geen sprake van een op-is-op regeling: iedereen die voldoet aan de voorwaarden en een aanvraag doet, krijgt een tegemoetkoming.
- Het Noodfonds Energie is open voor een periode van ruim vier maanden, aanvragen kan tot en met 7 mei 2027.

- Het Noodfonds Energie wordt een publieke regeling, waardoor het nu ook mogelijk is om bezwaar en beroep aan te tekenen.
- Het wordt ook mogelijk om een papieren aanvraag te doen.

De regeling in het kort

Ieder zelfstandig wonend persoon van 18 jaar of ouder kan een aanvraag indienen als deze voldoet aan het volgende voorwaarden:

- Het bruto-inkomen bedraagt tot 130% van het sociaal minimum en de energiequote bedraagt meer dan 8%.
- Het bruto-inkomen bedraagt 130 tot 200% van het sociaal minimum en de energiequote bedraagt meer dan 10%.

Het Noodfonds Energie vergoedt 50% van het bedrag boven de energiequote die van toepassing is, met een minimum van € 120 en maximum van € 1.800 per jaar. Ook huishoudens zonder individueel energiecontract (zoals blokverwarming) kunnen de tegemoetkoming krijgen, als ze hun energiekosten kunnen aantonen met bewijsstukken.

Iedere ingezetene van 18 jaar of ouder kan een aanvraag doen. Het inkomen van bewoners tot 23 jaar wordt niet meegenomen bij de vaststelling van het huishoudinkomen, tenzij een huishouden alleen bestaat uit jongeren tussen de 18 en 23 jaar, zoals studenten. Huishoudens zonder individueel energiecontract, zoals blokverwarming, kunnen de tegemoetkoming ook krijgen.

Rol van gemeenten

De tegemoetkoming is bedoeld voor huishoudens in een financieel kwetsbare positie. Daarom is er speciale aandacht voor het bereiken van deze kwetsbare huishoudens via gemeenten, hulpverleners, energieleveranciers en andere verwijzers en vindplaatsen. Wij moedigen gemeenten aan nu te starten met voorbereiden: help mee door relevante collega's (bijvoorbeeld via het Geldhulploket of andere relevante gremia binnen de gemeentelijke organisatie) erop te wijzen dat het Noodfonds opent. Verken mogelijkheden om inwoners in de gemeente te wijzen op het Noodfonds en start met voorbereidingen voor ondersteuning van inwoners die moeite hebben de aanvraag zelfstandig te doen.

Op dit moment verkennen wij een mogelijke rol van VNG bij het doorverwijzen van mensen naar ondersteuning bij woningverduurzaming en energiebesparende maatregelen.

Meer informatie over het Noodfonds Energie vindt u in de Kamerbrief van 29 september 2026. Op maandag 26 oktober om 11.00 uur organiseren Stichting TNE en het ministerie een digitaal vragenuurtje over het Noodfonds Energie. U kunt zich aanmelden via dit formulier.

10. Structureel € 20 miljoen extra beschikbaar om schulden tegen te gaan

De Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid stelt jaarlijks € 20 miljoen beschikbaar aan gemeenten om beginnende schulden aan te pakken. De minister ondertekende hierover op 24 september 2026 afspraken samen met vertegenwoordigers van gemeenten, energieleveranciers, verhuurders, zorgverzekeraars en drinkwaterbedrijven. Zij spannen zich in om schulden zo vroeg mogelijk te herkennen en tegen te gaan. Met deze afspraken moeten meer mensen met beginnende schulden bereikt worden met passende hulp.

Minister SZW: "Een schuld begint klein maar kan snel zorgen voor grote problemen en stress. Het neemt je leven over. Juist daarom is het zo belangrijk dat mensen op tijd geholpen worden. Persoonlijk contact maakt hierbij het verschil, in plaats van de zoveelste brief die op de deurmat valt. Door hierin meer te investeren kunnen we veel meer mensen eerder helpen."

Persoonlijk contact
Jaarlijks worden er ongeveer 1 miljoen signalen van beginnende betalingsachterstanden doorgegeven aan gemeenten. Dit gebeurt door verhuurders, zorgverzekeraars, energieleveranciers en drinkwaterbedrijven (vastelastenpartners). Gemeenten zijn daarna verplicht om contact op te nemen met bewoners en te kijken of ze kunnen helpen. Persoonlijk contact zoals huisbezoeken en bellen is cruciaal om inwoners te bereiken met beginnende schulden. Dit is een arbeidsintensief proces, het kost veel tijd.

Bestuurlijke afspraken
Uit een wetsevaluatie van 2025 en een rapport van de Nationale Ombudsman blijkt dat er aanknopingspunten zijn voor verdere verbeteringen in de aanpak. Daarom zijn verbetermaatregelen opgesteld.
De nieuwe bestuurlijke afspraken worden ondertekend door de minister, de VNG, NVVK, Divosa en de vertegenwoordigers van vastelastenpartners. Deze afspraken moeten ervoor zorgen dat de gemeente het dubbele aantal huishoudens met beginnende schulden bereikt en hulp kan aanbieden. Ook moet de kwaliteit van de signalen die worden doorgegeven over mensen met betalingsachterstanden worden verhoogd zodat meer signalen bruikbaar zijn.

De minister stelt structureel € 20 miljoen per jaar beschikbaar voor verbeteringen in de aanpak. Gemeenten kunnen de middelen bijvoorbeeld gebruiken om meer mensen in te zetten om schulden vroegtijdig te signaleren en om vaker persoonlijk contact op te nemen met mensen met een betalingsachterstand.

11. De Praktijkgids Startbanen: een handreiking voor gemeenten om startbanen te organiseren

In april 2026 is het rapport verschenen van de evaluatie naar de eerste zeven proeven startbanen. Startbanen zijn betaalde banen waarbij statushouders werk combineren met inburgering. Om gemeenten te ondersteunen die aan de slag willen met startbanen, is de Praktijkgids Startbanen gemaakt. De Praktijkgids is een modulaire handreiking om startbanen te organiseren. Met de Praktijkgids worden de inzichten van het onderzoek vertaald naar concrete handvatten voor de praktijk – van de fundamentele keuzes vooraf tot en met de nazorg na afloop. Denk hierbij aan het belang van een voortraject en hoe deze eruit kan zien, manieren om werkgevers te werven en matchen en hoe taal en werk elkaar kunnen versterken. De Praktijkgids is hier te vinden.

12. Aanstaande wijzigingen handhaving sociale zekerheid

Op 2 juli 2026 heeft de Tweede Kamer het wetsvoorstel Handhaving sociale zekerheid aangenomen. Met dit wetsvoorstel wijzigen en uniformeren we het handhavingsstelsel in de sociale zekerheid. Hiermee komt een meer evenredig en betrouwbaar stelsel tot stand, waarin duidelijke keuzes zijn gemaakt tussen het stellen van wettelijke kaders en het geven van benodigde ruimte aan de uitvoering en gemeenten. De wijzigingen sluiten aan bij jurisprudentie en huidige uitvoeringspraktijken. Het voorstel moet nog behandeld worden in de Eerste Kamer. Meer informatie daarover is hier te vinden.

De voorgenomen inwerkingtredingsdatum is 1 januari 2027. Er is helaas sprake van een kortere implementatietermijn dan gewenst of voorzien. In de eerste periode na de beoogde inwerkingtredingsdatum houden we rekening met de mogelijkheid dat gemeenten hun verordeningen of beleidsregels nog moeten aanpassen. Gemeenten die tegen belemmeringen aanlopen moedigen we aan zich tot SZW, de VNG of Divosa te wenden.

Het wetsvoorstel omvat de volgende punten:

1. We verbreden het handhavingsregime en introduceren een wettelijk afwegingskader.
2. Bestuursorganen krijgen ruimte om af te zien van sanctionering wanneer, naar oordeel van het bestuursorgaan, een sanctie geen doel dient, iemand zichzelf meldt of geen sprake is van verwijtbaarheid.
3. We introduceren een inspanningsverplichting voor bestuursorganen om bij constatering van een onrechtmatigheid de betrokkene te informeren over wat er is fout gegaan en aan welke verplichtingen hij moet voldoen.
4. Het uitgangspunt ten aanzien van terugvordering blijft dat onrechtmatig verstrekt geld wordt teruggevorderd. Wel wordt een aantal wijzigingen voorgesteld:
    a. Bij een fout van de overheid zien we af van terugvordering, tenzij het iemand redelijkerwijs duidelijk kon zijn dat hij te veel geld heeft ontvangen;
    b. We beschermen mensen tegen traag handelen door de overheid: zes maanden na ontvangst van een expliciet en concreet signaal van een uitkeringsontvanger of

direct toegankelijke database kan het bestuursorgaan het meerdere onterecht ontvangen bedrag niet meer terugvorderen.
   c. We introduceren een maximale terugkijktermijn van vijf jaar, met afwijking naar twintig jaar bij misbruik.
5. Op het gebied van kwijtschelding stellen we voor om bestuursorganen de bevoegdheid te geven voor kwijtschelding na vijf jaar in plaats van na tien jaar.
6. De recidivebepaling wordt een discretionaire bevoegdheid.
7. We beperken de maximale boetehoogte tot de tweede categorie van artikel 23 van het Wetboek van Strafrecht. In geval van recidive is er de mogelijkheid om uit te wijken naar de derde categorie. De berekening van de boetes wordt nader ingekleed bij AMvB (het Boetebesluit.
8. Op het gebied van verlaging van de uitkering (het opleggen van een maatregel) worden de Participatiewet, de IOAW en IOAZ onder het Maatregelenbesluit gebracht. De verplichtingen worden ingedeeld in drie categorieën met oplopende verlagingspercentages. Voor een enkele verplichting wordt de sanctionering bij wet geregeld, om de ernst van de gedraging te benadrukken. Voor de verplichting 'tekortschietend besef' blijft een verordeningsbevoegdheid bestaan.
9. De dringende redenen-bepaling wordt aangepast aan recente jurisprudentie, en het wordt mogelijk om deze toe te passen als iemand zich naar oordeel van het bestuursorgaan vergist.

Om gemeenten goed voor te bereiden op de wijzigingen bieden Divosa, SAM en de VNG verschillende middelen en activiteiten aan. Er is een handreiking Wet handhaving sociale zekerheid gepubliceerd en er is een Modelverordening beschikbaar. Verder bieden we regionale kennissessies aan en is er een online ondersteuningsaanbod, zoals dit webinar.

13. Van kennis naar praktijk: opbrengsten Agenda Veerkrachtige & Weerbare Samenleving beschikbaar

De Agenda Veerkrachtige & Weerbare Samenleving is eind 2025 afgerond. De opbrengsten van drie jaar kennisontwikkeling, onderzoek en praktijkervaring zijn nu gebundeld en beschikbaar via WijkWijzer.

De Agenda (2023-2025) had als doel gemeenten, professionals en maatschappelijke organisaties te ondersteunen bij het versterken van de veerkracht en weerbaarheid van inwoners en gemeenschappen. Daarbij stond preventie centraal, met aandacht voor beschermende factoren zoals zelfredzaamheid, identiteitsontwikkeling, sociale inclusie en verbondenheid.

In samenwerking met gemeenten, onderzoekers en maatschappelijke organisaties zijn verschillende interventies, aanpakken en kennistrajecten ontwikkeld, uitgevoerd en geëvalueerd. Onder meer Movisie, het Verwey-Jonker Instituut en andere onderzoeks- en uitvoeringspartners onderzochten diverse onderdelen van de Agenda, waaronder de SPUK Kansrijke Wijk, Social Labs en decentrale uitkeringen.

De resultaten bieden waardevolle inzichten voor beleid en praktijk. Een belangrijke les uit de verschillende onderzoeken is dat blijvende investeringen in bestaande netwerken, initiatieven en samenwerkingsverbanden essentieel zijn voor duurzame resultaten. Hoewel iedere wijk, gemeente of doelgroep om maatwerk vraagt, blijkt dat voortbouwen op wat lokaal al werkt vaak effectiever is dan steeds nieuwe aanpakken ontwikkelen. Juist door bewezen werkwijzen verder te versterken en aan te passen aan de lokale context kunnen we de impact vergroten. Het borgen en actief verspreiden van deze inzichten zorgt ervoor dat de opgedane kennis niet alleen behouden blijft, maar ook breder toepasbaar wordt.

Alle onderzoeksrapporten, evaluaties, interventies en praktijkvoorbeelden zijn nu beschikbaar via WijkWijzer, zodat gemeenten, professionals en maatschappelijke organisaties hiervan kunnen blijven leren en gebruikmaken.

De Agenda is als programma afgerond, maar de opgedane kennis blijft beschikbaar voor beleid en praktijk. Daarnaast zet SZW de bijdrage aan de tweede fase van het Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid (NPLV) voort met € 2 miljoen per jaar in de periode 2026-2028.

Meer weten? Bekijk alle onderzoeksrapporten, evaluaties en praktijkvoorbeelden op WijkWijzer.

14. Nu beschikbaar voor gemeenten: het bouwstenenmodel voor preventie van radicalisering en ongewenste polarisatie

Gemeenten nemen verschillende maatregelen om radicalisering en ongewenste polarisatie te voorkomen. Het bouwstenenmodel van de Expertise-unit Sociale Stabiliteit (ESS) helpt om van losse projecten en initiatieven één samenhangende preventie aanpak te maken.

Het bouwstenenmodel biedt een overzicht van bouwstenen (leefgebieden) waarop gemeenten en (eerstelijns) professionals kunnen inzetten in de preventie van radicalisering en ongewenste polarisatie. Het model bestaat uit zes bouwstenen. Per bouwsteen zijn beschermende factoren en interventies in kaart gebracht. Door in beleid en praktijk hierop in te zetten, werken gemeenten en (eerstelijns) professionals preventief aan het versterken van individuen en gemeenschappen.

Hiermee wordt een samenhangende preventieve aanpak door interventies verspreid over de verschillende bouwstenen ingezet en wordt aangesloten op wat er vanuit andere beleidsterreinen gebeurt. Zo sluit de preventieve aanpak aan bij het werk vanuit bijvoorbeeld welzijn, participatie, jeugd en veiligheid. Daarmee verkleint ze de voedingsbodem voor radicalisering en ongewenste polarisatie. Bekijk het bouwstenenmodel op socialestabiliteit.nl/bouwstenenmodel.